

DEN BRINNANDE LAMPAN PÅ MARKEN

Om Pablo Neruda, Tankar ur den Stora Sången, Canto General. 1950.

Igen lämnas oberörd.

En stor och betydelsefull sång brukar i de flesta falla börja stilla för att efter en sökande och tvekande inledning ta fart, pulsera och fina sin betydelsefulla riktning. Canto General har också sitt intåg i den språkliga verkstaden, sin början i ett brusande rike av ord, som skänker vila och mening, men också upprördhet och djupa, intensiva känslor.

Den chilenske poeten Neruda lämnar ingen oberörd i detta sökande efter fred och försoning. Han är de upprörda känslornas mästare; en eldgaffel i den smäktande ugnen, där folk lever och där avlägsna gudar kan frodas på avstånd i heliga dräkter.

Dikten, Kärlek till Amerika, är en tidig fokusering på den urgamla kontinenten som författaren älskar. Han bär på de Sydamerikanska länderna i sitt hjärta; han lever för den för att för evigt förkroppsliga denna kontinents lidanden, segrar och martyrskap. I dikten heter det bl.a.

*Jag är här för att berätta historien.
Från buffelns fred
till den slutliga jordens piskade sand,
i det antarktiska ljusets hopade skum,
genom djurens förstörda nästen
i den venezolanska skuggans frid,
har jag sökt dig, fader,
unge krigare av mörker och koppar,
eller du, bröllopsväxt, okuvliga hårmassa
moderalligator, metalliska duva.*

(Yo estoy aqui para contar la historia.
Desde la paz del bufalo
hasta las azotadas arenas

de la tierra final, en las espumas
acumuladas de la luz antartica,
y por las madrigueras despenadas
de la sombría paz venezolana,
te busque, padre mio,
joven guerrero de tiniebla y cabre,
o tu, planta nupcial, cabellera indomable,
madre caiman, metalica paloma).

Födelsebyn Temuco.

Vid födelsebyn Temuco lever fortfarande minnena av araucanindianernas sista utposter. Författaren bär dem inom sig, sin födelseort, sina minnen och mytiska föreställningar om en svunnen kultur av Inka, Maya, Chibechas, azteker och araucaner. Blodet i poetens ådror blir levande floder i en kropp, som ständigt rör sig över kalla och varma ytor, över brutalitet och svårmod; över heliga, sakrala platser, som i svunna kulturer varit centrala platser för dyrkan och heligheter.

Människorna finns här, oavsett avstånd eller tid, oavsett närvaro eller frånvaro - de stiger ner från bergens avsatser och samlas kring platser där mystiken stiger som doftande mandelblom över slätten:

*Likt glänsande fasaner
steg prästerna nedför
aztekernas trappor.
De trekantiga trappstegen
förstärkt dräkternas oräkneliga
blixtar. Och den majestätiska pyramiden,
sten för sten, dödsångest och luft,
bevarade ett offrat hjärta
som en mandel
i sin mäktiga struktur.
I ett åskdån likt ett tjut
störtade blodet utför
de heliga trapporna.*

Sorgesång över det förflutna.

Den heliga sorgesången lever sitt liv, lidandet och det verkliga politiska seendet träder fram i sin oberäkneliga styrka. Kontinentens utsatthet då det spanska

härskarvåldet våldför sig på de uråldriga kulturerna, där vattnet, liksom det heliga offerblodet, runnit över markerna under tusentals år.

Plötsligt, denna makabra slakt av människa och kultur, det levandet blodet som flödar genom erövrarens oförsonliga händer. Neruda klär sig i kontinentens svarta sorgflor, ser och känner med öga och mun, lyssnar, hör och finner den närvarande existensens plåga: genomlidande i offerskruden.

I dikten Elegi infinner sig den påtaliga ensamheten. som stiger in i alla ensamheters sårbara rum, för att låta floderna gråta en sorgesång under Yupanguis` sol:

*Ensam, i ensamheten,
vill jag gråta som floderna,
vill jag förmörkas, sova
som din uråldriga mineraliska natt.
Varför hamnade de strålande nycklarna
i banditernas händer? Stig upp,
moderliga Oello, vila din hemlighet
i denna natts långa trötthet
och inympa ditt råd i mina ådror.
Ännu ber jag dig inte om Yupanguis` sol.
Jag talar till dig sovande, kallande
från trakt till trakt, du peruanska
moder, livmoder av bergskedjor.
Hur hamnade lavinen av dolkar
i dina sandiga inhägnader?*

Den sårade elegins upphöjdhet.

Poetens sårade självkänsla uppsöker den ensamme betraktarens position. Neruda bär på kontinentens "hjärta", hans inre drivs av insiktsfull, medvetenhet om den sårade kulturen, det våldtagna landets utsatthet. Få författare har som Neruda solidariserat sig med en lidande kontinents historia, dess vånda av överfall och utnyttjande. Därför talar hans indianska själ, som bär den sårade elegins upphöjdhet i sitt "magellanska " hjärta:

*Var kommer jag ifrån, frågar jag mig ibland, var i helvete
kommer jag ifrån, vilken dag är det i dag, vad är det som sker,
frågar jag hest, mitt i sömnen, i natten,
och en våg höjer sig som ett ögonlock, en dag
föds ur den, en blixtnedslag med tigernos.*

(De donde soy, me pregunto a veces, de donde diablos
vengo, que día es hoy, que pasa,
ronco, en medio del sueño, del árbol, de la noche,
y una ola se levanta como un parpado, un día
nace de ella, un relampago con hocico de tigre).

De fria människornas träd.

Det växande trädet är centralt såväl i den judiskt-kristna, som muslimska kulturen. Det är dess frukter vi människor kan skörda i bästa fall. Det finns en tolkningsförankring för det växande, såsom träd och grenar; det växande som en befrielse - en motkraft till det gamla och bestående. I dikten, Befriarna, är just trädet en befrielsesymbol; det är trädet som kommer med "levande rötter". Det heter:

*Detta är de frias träd.
Jordens träd, molnens träd.
Brödets träd, pilens träd,
knytnävens träd, eldens träd.
Trädet som kvävs av det stormiga vattnet
i vår mörka epok, men på masten
gungar det sin kretsande makt.*

Kanske kan man säga att Neruda är de "övergripande metaforernas mästare". Utan att bli beslagna till förenkling eller förflackning kan hans språkliga konstruktioner av orden täcka ett brett och hart när oöverskådligt sammanhang. Kombinationer länkas samman i en balans av tyglad energi och påtalig emotionell sparsamhet. Så som i dikten om Fader Bartolomé, där poeten blandar och ger i den heliga kalken med de ord. som kan rymma både födelse och död. Frågan uppstår:

*Hur blandar sig jästen
i det fördolda mänskliga mjölet
för att ditt oföränderliga korn
skulle knådas in i världens bröd?*

Ordet, det poetiskt sanna, blandas som salt in i det jordiska brödet för att inte mista sin salta. Och brödet, dikterna, genomsyras av denna heliga akt, som förverkligar liv och kärlek - "ömhetens obevekliga bröd". Som i diktens slutrader:

*Och för att jag inte skall falla, utan hålla mig
fast vid marken och fortsätta striden,
kvarlämna i mitt hjärta det vandrande vinet
och din ömhets obevekliga bröd.*

Massakern.

Verklighetens händelser i Chile drabbar författaren, när han ser de döda på torget. Det är den 28 januari 1946, Santiago de Chile. Det spanska inbördeskriget är historia och de fascistiska strömningarna fortsätter förtära människor i övergreppens och de närvarande massakrernas tid. Som ur ett efterspel av den judiska förintelsen träder här fram en insikt och analys av den Sydamerikanske kontinentens plåga. Här fortsätter den förödande sadismen och den politiska maktens korrupta närvaro. som skär genom. Neruda skriver i dikten Massakern bl.a.

*Från Norden till Södern, där de förintade
eller brände de döda,
blev de begravda i mörkret
eller i tysthet brända om natten,
deras benknotor hopades vid ett gruvhål
eller vräktes i havet:
ingen vet var de finns nu,
de har ingen grav, de är skingrade
bland fosterlandets rötter,
med sina torterade fingrar,
sina arkebuserade hjärtan:
chilenarnas leende,
pampas tappra män,
tystnadens kaptener.*

Så höjer poeten upp den pågående verkligheten till en gemensam plattform där vi alltid kan iakttaga våldets förödande konsekvenser. I dikten, Alltid, förekommer en tydliga apokalyptisk hållning, där våldet en gång tycks kunna förgås och överges till förmån för andra världar:

*Dagen som så många människor världen runt
väntar på, lidandets sista dag.*

*En rättvisas dag erövrade genom kampen,
och ni, fallna bröder, ska i tysthet*

*vara med oss i den sista striden
på denna ändlösa dag.*

Pablo Neruda, eller Ricardo Eilecer Néftali Reys y Basoalto, som var hans namn i det sociala och yrkesmässiga livet, började skriva under pseudonym för han visste att poesin bar på verkliga iakttagelser och kunde i vissa nära kretsar miss-tolkas. Han tidiga ambition framstod tidigt om kompromisslös, hans ord som verkliga stenar på den lidande kontinentens kors. I dikten Evighet ryms denna ansats till total identifikation och uppriktighet - dikten börjar:

*Jag dikter för en jord som nyligen torkat, nyligen
uppfriskats av blommor, av frömjöl, av murbruk,
jag diktar för några kratrar vars kupoler av krita
upprepar sin runda tomhet invid den rena snön,
jag konstaterar prompt hur den järnhaltiga ångan,
just alstrad i avgrunden, knappt nog uppstiger,
jag talar för slätterna som inte har något namn,
blott lavens lilla klocka eller den förbrände ståndaren
eller den sträva tätheten där stoet brinner.*

En påtalig anemisk hållning infinner sig i ett konfliktyllt landskap. När poeten vandrar därigenom uppstår iakttagelsens kvalfyllda melankoli, som nära orten Orizaba.

*Inte blott växtlighetens skarpa vind väntar mig,
inte blott åskmolnet över den snöiga glansen:
tårar och hunger som två feberrysningar
stiger mot fosterlandets klocktorn och klämtar:
detta sker mitt i den doftande rymden,
detta sker när oktober söndersprängs
och den antarktiska våren rinner över vinets glas,
det finns en klagan och åter en klagan och åter
tills de korsar snön, kopparn, vägarna, båtarna
och drar genom natten och jorden
till min förblödda strupe som här dem.*

Diktaren - sin hemtrakt trogen.

Författaren bekänner sig till den intima upplevelse av att vara ett språkrör för de lidande, utstötta och oåtkomliga. Han älskar sitt land, sin jord, sina medmänniskor rakt igenom, utan förbehåll. Därför förblir diktaren sin hemtrakt

trogen, trots alla intryck och upplevelser från främmande länder, städer och förhållanden. Neruda vistades under många år både i Asien och Europa. Men kvar finns ursprungen, den glödande eld som rymmer det egna jaget och det egna folket:

*Jag är ingenting annat än en diktare:
jag älskar er alla,
jag irrar omkring i den värld jag älskar:
i mitt fosterland fångslas gruvarbetarna
och militärerna befaller över domarna.
Men jag älskar mitt lilla kalla land
ända ner till rötterna.*

Ur marken växer en personlig kärlek. Den djupa sensuella känsla av kvinnors närvaro uttrycks i Blommorna från Punitagui. Ur hårda djup uppstår en sång av mjuka, blommande röster, starka kvinnor, som fostras av den röda jorden vid de många gruvornas hålrum.

*Och där: kvinnorna med några blommor,
höjdernas chilenskor, gruvans
mineraliska döttrar, en bukett i mina händer,
några blommor från Punitagui,
några röda blommor, geranier,
enkla blommor från denna hårda jord,
överlämnade i mina händer
som om de blivit funna i den djupaste gruvan,
som om dessa blommor, röda vattnets döttrar,
återkomme från människans begravda inre.*

Kärlek uppstår under orimliga omständigheter. Plötsligt finns hopp, ja, det finns en tro på det kommande - en varm önskan och känsla av behovet av varandra: kvinna som man i den samfällda kampen för det ljus "som universum äger". I dikten Kärlek ramar poeten in sin djupa känsla som förenat verklighet och romantik:

*Jag vet inte, min älskade, om jag får tid och plats
för att återigen beskriva din fina skugga
som sträcker sig över mina sidor; du min maka:
dessa dagar är hårda och lysande,
och vi måste från dem plocka ömheten
som knådats med ögonlock och törnen,
Jag kan inte minnas när du började:
du fanns före kärleken,*

*du kom
med ödets alla kännetecken,
och före dig var ensamheten din,
var måhända din sovande hårmassa.
I dag, du min kärleks bågare, nämner jag dig knappt,
du som bestämmer mina dagar, du dyrkade,
och i rymden upptar du likt dagen
allt ljus som universum äger.
(toda la luz que tiene el universo).*

Det goda vinet.

Att leva tillsammans är att mötas på djupet. Det är att se och ta emot de händer som vill forma framtiden med möda, styrka och glädje. Det goda "vinet" skall genomlysna våra dagar och flyta som livsviktig energi i de kroppar, som vill den positiva kärlekens förändring. Neruda skriver om gemenskap och öppna händer att möta för det personliga växten och samtidigt för den kollektiva gemenskap som ett fungerande samhälle kräver.

*Ge mig handen, låt oss möta varandra,
enkelt, sök ingenting annat i mina ord
än utstrålningen från en naken växt.
Varför begär du mer av mig än av en arbetare?
Du vet väl att jag med slag har format min begravda smedja
och inte vill tala annat än min tungas språk.
Gå ut och sök doktorer om du inte tycker om vinden.*

Att upptäcka Pablo Neruda som diktare är att upptäcka en världsdal men samtidigt också få perspektiv på liv och död - dessa poler kring, som intvingade i varandra bildar livets essens och sammanhållning. Jag vill se Neruda i första hand som livsdyrkare med "flaggan i topp".

Hans personliga sympatier för moskvakommunism av typ Stalin och chinakommunism av typ Mao får bli partipolitiska sidosprång, vars bäring jag personligen har svårt att förankra i ett författarskap på Nobelnivå. Kanske bar han på åtminstone två personligheter - poetens och en politikers.

Poeten och politikern.

Som Ernesto Dethorey avslutningsvis skrev i *Handelstidning*, 1971: "Han är en komprometterad poet, komprometterad i och av ett parti. Man ansluter sig gärna

till vad den mexikanske skalden Octavio Paz sagt om Neruda: Jag tror att han är en stor poet på nedgående. Ur moralisk synpunkt förefaller han mig vara ett levande exempel på en poet som förnedrats av ett parti."

Med denna avvikelse i bagaget är ändå Pablo Neruda en diktare av sol, jord, vatten, vindar och hav. En mästare i den poetiska flykt och förvandling som ger människor liv och värde under pressade, utsatta förhållanden. Den sista dikten i den Stora Sången heter Aquí termino (Här slutar jag) - dess första del får avsluta min genomgång och genomläsning av Canto General:

Este Libro termina aquí. Ha nacido
de la ira como una brasa, como los territorios
de bosques incendiados, y deseo
que continúe como un árbol rojo
propagando su clara quemadura.
Pero no solo colera en sus ramas
encontraste: no solo aus raíces
buscaron el dolor sino la fuerza,
y fuerza soy de piedra pensativa,
alegría de manos congregadas.

(Denna Bok slutar här. Den har fötts
ur vreden som ett glödande kol, som områden
med brinnande skogar, och jag önskar
att den fortsätter som ett rött träd
och fortplantar sitt klara brännsår.
Men du finner inte blott vrede
i dess grenar: rötterna sökte inte blott
smärtan utan också styrkan,
och jag är den tankfulla stenens styrka,
de förenade händernas glädje).

Hans-Evert Renérius

PS: Jag inhandlade Canto Gereral I, II i en bokhandel i Barcelona i juni 1966. De hämtades under disk, som "förbjuden frukt". Tiden har förändrats sedan dess och Spanien liksom Chile lever vidare. Pablo Nerudas ord lyser ännu idag som en Lampa på marken (una lampana de tierra). Översättningar i texten: Lundkvist-Uriz.

